

Vse pise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati na uredništvo — naročino, reklamacije in vse administrativne stvari pa na upravništvo v Ljubljani, Učiteljska tiskarna, Frančiškanska ul. 6/l. Vse pošiljke je pošiljati franko. Reklamacije so proste poštnine. Rokopisev ne vračamo. Telefon ureda. 312.

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo Udruženja Jugosl. Učiteljstva - Poverjeništvo Ljubljana

Izhaja vsak četrtrek. Naročnina znaša za neorganizirane 40 Din, za inozem. 60 Din. Posamezna šte. 1 Din. Članstvo „Pov. UJU — Ljubljana“ ima s članarino že plačano naročnino za list. Za oglase in reklamne notice vseh vrst je plačati po Din 250 od petih vrst. Inzeratni davek posebej. Pošt. ček. ur. 11.197.

Konec šolske samouprave.

Ne oziraje se na režim, ki je bil na vladi, smo zastopali vedno neomajano načelno stališče organizacije glede ločitve prosvetne uprave od politične državne uprave in smo se zavzemali za samoupravne, samostojne prosvetne oblasti, katerih potrebo narekujejo izključno kulturni in prosvetni oziri.

Politika je črtala tudi v tem oziru svoje brezobzirne poteze čez vse utemeljene strokovne ozire. Naš boj je bil v tem oziru dosleden in ostane dosleden, ker smo prepričani, da pade končna odločitev v tem oziru šele s šolskim zakonom in še po tem zakonu ne izpustimo te točke iz svojega programa, ker smo trdno uverjeni, da so naše zahteve utemeljene in mora naš stan zmagati in prodreti prej ali slej s to zadevo.

Učiteljstvo se je posebno vztrajno borilo proti podreditvi političnim šefom, velikim županom.

V zadnjem Uradnem listu so pa objavljene odločbe v gorenjem oziru, ki povsem nasprotujejo našemu stališču in zahtevi.

Likvidacija in razdelitev samostojnih prosvetnih, kulturnih oblasti.

O tem vprašanju je bil izdan sledeči odlok:

Odločba o oblastnih prosvetnih oddelkih.

Na podstavi člena 274. finančnega zakona za leto 1924/25. kakor tudi členov 3. in 25. zakona o občni upravi odredjam: V vsaki oblasti naj se ustanovi v sestav županijske uprave prosvetni oddelek.

Temu oddelku načeljuje prosvetni inšpektor ministrstva za prosveto, ki je referent velikega župana.

Oddelek se deli na dva odseka: 1. na odsek za srednji in strokovni in 2. za osnovni pouk.

Šefa odsekov sta inšpektor za srednje in strokovne in inšpektor za osnovne šole.

Če v oblasti ni toliko srednjih šol, da bi se postavil poseben inšpektor za srednji in strokovni pouk, opravlja referent velikega župana obnem službo inšpektorja za srednji in strokovni pouk.

Če je v poedinah oblastih kaj znatnih zavodov, opravlja posle glede njih inšpektor za srednji pouk, odnosno referent velikega župana.

Za izdelovanje proračuna, njegovo izvajanje in za vse ekonomsko finančne stvari je treba ustanoviti poseben odsek s šefom.

Število ostalega konceptnega in pisarniškega osebja se odreja po potrebi v mejah proračuna.

V Beogradu, dne 24. julija 1924.; P. br. 7368. Minister za prosveto: Pribičević s. r. — Razglašena v »Službenih Novinah kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca« št. 178, izdanih dne 6. avgusta

1924. (Prilog XXXVII.—1924.) — Uradni list, št. 75. od 12. avgusta 1924. nar. šte. 232.

Zopetna združitev prosvetne uprave z drž. politično upravo.

Občutnejši udarec za učiteljstvo je izročitev in podreditev prosvetne, šolske uprave nestrokovnjakom, ki se je izvršila s sledečim odlokom:

Odločba o prenosu poslov prosvetnih oddelkov pokrajinskih uprav v likvidaciji v področje oblastnih velikih županov.

Na podstavi člena 134. ustave in člena 25. zakona o občni upravi z dne 26. apr. 1922., nadalje odločbe ministrskega sveta z dne 28. novembra 1923., P. br. 8974, odredjam:

V področje oblastnih velikih županov se prenašajo nastopni posli prosvetnih oddelkov pokrajinskih uprav v likvidaciji: Oblastni veliki župani:

a) postavljajo zvaničnike in služitelje v začasno službo in kontraktualne uslužbence (dnevničarje) po prvem in drugem odstavku člena 130. zakona o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužbencih, izvzemši one pri državnih gledališčih in na visokih šolah;

postavljajo služitelje (člen 52. istega zakona);

premaščajo zvaničnike in služitelje v mejah oblasti, jih postavljajo na razpoloženje, odločajo o prestanku službe na podstavi zakona ali po njih volji;

odločajo o pokojninskih prejemkih onih uslužbencev, ki jih postavljajo veliki župani;

b) odločajo o prestopu na višjo stopnjo osnovne plače in stanarine vseh uslužbencev (uradnikov zvaničnikov in služiteljev) v oblasti, razen onih, ki so nameščeni pri državnih gledališčih in na visokih šolah (univerzah, visoki tehnični šoli, veterinarski visoki šoli in visoki šoli za trgovino in promet);

nadalje odločajo o 15%nem zvišku njih osnovne plače;

odločajo o izpremembi osebnih in rodbinskih doklad (po čleku 41. zakona in uredbi o draginskih dokladah);

izdajajo naloge za izplačilo aktivnih prejemkov na podstavi dekreta;

odločajo o rodbinskih in pokojninskih prejemkih in enomesečnih rednih prejemkih za pogreb in dvomesečnih rednih prejemkih za podporo ob smrti enega izmed teh uslužbencev;

izdajajo naloge za ustanovitev vseh prejemkov po dekretu ali po zakonu;

dovoljujejo akontacije za potne in selitvene stroške vseh teh uslužbencev in izdajajo naloge za izplačilo potnih in selitvenih stroškov po pravilniku;

odobrujejo odsotstvo do 40 dni na leto;

odobrujejo bolovanje do dveh mesecev;

c) zbirajo in urejajo podatke za sestavo proračuna ministrstva za prosveto po potrebah oblasti;

izdajajo naloge za izplačilo v mejah otvorjenih kreditov za materialne razhodke in ustanove po pravilih za ustanove in internate za učiteljska;

skrbe za gradnjo, adaptacije in poprave srednjih in strokovnih šol, pa tudi osnovnih, kjer ni organiziranih občin; sklepajo zakupne (najemne) pogodbe v mejah zakona o državnem računovodstvu;

č) dovoljujejo otvoritve vzporednih oddelkov, če se skupno število oddelkov ne poveča;

začasno zapirajo šole zaradi bolezni ali drugih nezgod na predlog strokovnih (sanitarnih, tehničnih) organov;

dovoljujejo uporabo šolskih prostorov v izvenšolske svrhe;

podeljujejo dovolila za izdajanje duplikatov in triplikatov šolskih izpričeval po sedanjih predpisih;

izvajajo obče predpise o sprejemanju učencev v šolo, o izpitnih taksah, honorarjih učiteljev, o tečajih za neobvezne predmete, razen sprejemanja učencev v šolo ob izpregledu starosti, odrejene z zakonom;

odobravajo izključitve iz šol v svoji oblasti;

odobrujejo dijaške izlete v oblasti;

rešujejo vsa poročila o stanju šol in predlagajo letna poročila ministrstvu;

izvršujejo nadzorstvo nad šolami v oblasti po svojih strokovnih organih;

dajo iniciativo v poslih narodnega izobražanja in izvrševanja občin predpisov o narodnem izobražanju;

Podajajo predloge glede imenovanja izpraševalnih komisij za učiteljsko usposobljenost;

b) pobirajo zaostale prispevke za učiteljski pokojninski sklad, odmerjajo višje prispevke za ta sklad ter nakazujejo in ustavljajo pokojninske prejemke v breme tega sklada.

Vsi ostali posli prosvetnih oddelkov pokrajinskih uprav se prenašajo istega dne v pristojnost ministrstva za prosveto kakor tudi še nedovršeni posli državnih šolskih disciplinskih komisij.

V Beogradu, dne 22. julija 1924.; P. br. 7301. Minister za prosveto: Pribičević s. r. Razglašena v »Službenih Novinah kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca« št. 178, izdanih dne 6. avgusta 1924. (Prilog XXXVII. — 1924.) — Ur. list, št. 75. od 12. avg. 1924. nar. št. 229.

Te odločbe značijo za našo prosvetno upravo zopet novo težkočo, ki jo bomo morali prestati v naši upravi, in kolikor lahko presodimo po sedanjih izkušnjah, bo ta izprememba uprave izvršena na škodo šolstvu in narodne prosvete, ki bo trpela na eni strani zaradi nerazumevanja prosvetnih prilik s strani velikih županov, na drugi strani pa zaradi izmenjavanja

velikih županov z ozirom na politično strankarske izpremembe.

Prosveta bo podvržena še v večji meri strankarskim vplivom nego je bila dosedaj in mesto državni in narodni interesi, bodo imeli še večji vpliv partijski interesi na šolstvo in narodno prosveto — poleg tega, da bo usoda šolstva v rokah nestrokovnjakov, nešolnikov.

Žal, da so gorenje odločbe bile dane javnosti v vednost šele sedaj, a to ne izpreminja našega stališča, ker če bi jih objavili odločujoči faktorji prej, bi izrekli isto svoje mnenje, ki se krije s sprejetimi sklepi slovenskega učiteljstva in resolucijami na zadnji pokrajinski skupščini.

Do danes še ni podal nihče nasprotnih argumentov, ki bi nas prepričali, da je delitev samostojnih prosvetnih oblasti neobhodno potrebna in da je združitev prosvetno-šolske uprave s politično državno upravo potrebna v interesu šolstva in prosvete — mi smo pa že utemeljili in dokazali nasprotno.

Neodrešena domovina in obmejno šolstvo.

—r Nove persukucije slovenskega šolstva v Italiji. »Giornale di Friuli« priobčuje članek o vprašanju tujerodcev, v katerem poroča, da se je vršila med notranjim ministrom Federzonijem, podtajnikom Spezzottijem in poslancem Pisen-tijem konferenca, na kateri se je razpravljalo o vprašanju tujerodcev. Poslanec Pisen-tij je v zadnjih letih študiral to vprašanje in velja za strokovnjaka. Konferenca se je nadaljevala popoldne. Popoldne je sodeloval tudi naučni minister Casatti. Vse kaže, da se z novim šolskim letom uvede Gentilijev šolski načrt tudi na Goriškem, glasom katerega se naj tudi v drugem letniku ljudskih šol vpelje italijanski jezik. Ker so pa na Goriškem ljudske šole večinoma eno- in dvorazrednice, bi bila s tem zapečaten usoda slovenskega jezika kot učnega jezika na goriških ljudskih šolah.

—r Fašistovsko nasilje. Videmski prefekt je na podlagi goriškega podprefekta prepovedal socialni tečaj, ki ga je hotela prirediti goriška socialna zveza pri Sv. Luciji 12., 13. in 14. avgusta. Kot vzrok navaja prefekt, da bi se na tečaju uganjala protidržavna propaganda, kar se je zgodilo po prefektovem mišljenju tudi pri zadnjem planinskem izletu na Nanos. Na ta način se odslej prepovedujejo goriškim Slovincem tudi strogo-kulturne prireditve.

Ferijalni Savez učiteljstva.

—r Memento in zahvala k II. poč. izletu. Ljubljana! Kakor iz sanj smo se zbudili, vedoč, da je to mesto kraj razstanka. Izpolnjujoč program lanskega leta, smo se zopet zbrali navdušeni, da pohi-

LISTEK.

Slovenska topljenca.

V štiridesetih letih 19. stoletja so Slovenci zamenili bohoričico za gajico, da bi se v pisavi bolj približali drugim enako latinico piščim Slovanom ter da bi zložene črke nadomestili z enostavnimi. Tega zadnjega namena niso dosegli popolnoma, kajti za topljenca I in n sta ostali zloženi lj in nj na škodo jasnosti v pisavi in pravilnosti v izreki.

Ljudevit Gaj je svoj črkopis posnel po češki latinici, pri čemer pa baš topljenki ni zadosti vpošteval. Čehi topljenega I sploh nimajo več, pač pa jim zelo pogosto rabi topljeni n. Pred I (in é) izrekajo Čehi n vedno topljeno: konik, zato ga v pisavi niti ne ločijo od netopljenega. V drugih primerih zaznamujejo topljeni n s strešico: kún, koňsky. Ker Čehi nimajo topljenega I, je Gaj za ta glas pustil zloženko lj ter nalik temu tudi za topljeni n zloženko nj. Ravnati bi bil moral nasprotno. Ker rabijo Čehi za topljenega n črko ň, kadar je to potrebno, bi bil moral Gaj ta znak prevzeti v hrvatski črkopis, za topljeni I pa doleči poseben

znak. To bi bil tem lažje storil, ker je imel lep zgled na Vuku, ki je na Kopitarjev nasvet naredil iz rusko-cirilskih ъb in ъb srbsko-cirilska ъb in ъb. Potrebno bi bilo to tem bolj, ker zloženci lj in nj ne označujeta točno topljenec in zavajata k napačni izreki. Ker so Slovenci sprejeli gajico brez presoje, smo v njej dobili tudi napačna znaka za topljenca, ki nam kvarita jezik in bi ju bilo zato treba odstraniti, oziroma zameniti za boljše, enostavni črki.

Kolikor je meni znano, se v narodu topljenca pravilno izrekata po nekih krajih na Gorenjskem, sicer se pa zamenjujeta z različnimi glasovi. Tako sem besedo konj slišal izgovarjati kon (na Gorenjskem), koj (na Dolenjskem), kojn (v Ljubljani). Šola ima nalogo, da uči učence pravilnega jezika ter jih svari pred napahami; pri topljencih te naloge ne vrši točno, ker se napačno pisana tudi napačno izgovarjata. Zato bi bilo treba črkopis popraviti, oziroma izpopolniti, v šoli pa učiti pravilne izreke topljenec.

Po sedanjem črkopisu govornjena topljenca nista topljenca, ampak jasno ločena dvojna glasova I + j in n + j. Prava topljenca nista dvojna, ampak enotna glasova. Pri njihju izreki se jezik

dene v tako lego kakor za I, oziroma za n, in za j, torej se k nebu dvigne daljši del jezika od konca proti sredini ter se potem hkrati odmakne od neba. Ali drugače povedano: Poskusi I in n izgovoriti v jezični legi za j. To ne pojde točno tako; pač pa pri tem jezik sam od sebe zavzame pravilno lego za izreke topljenega glasu. Na ta način nastane enoten mehki glas, kakršnega bi redno morali izrekat. Vsled napačne pisave smo pa že tako izgubili pojem o enotnosti glasu ter zmisel za samobitnost topljenec, da jih v pisavi niti ne vpoštevamo več. To nam potrjuje pogled v kak slovar. Tam vidimo, da besede, ki imajo v sebi kak topljenec, niso uvrščene po glasovih, ampak po pisnih sestavinah za topljenec. Tako n. pr. imamo v Pleteršnikovem slovarju pri črki k na 407. in nasl. str.: klivkati, kljevati... kljrvavec, klobasa itd.; na str. 414. in 415.: kničemrati, knjaček... knjižurina, knof itd. Istotako so besede z začetnima lj in nj pomešane med besede z začetnima I in n. V Filipovičevem hrvatskem »Džepnom Rječniku« so take besede ločene po glasovih. Tako n. pr. ima pri črki k na 160. in nasl. str. razporejene besede od kalilo do kalva in šele potem se vrste besede s top-

ljencem lj: kalj itd. Besede z začetnim lj so ločene od besed z začetnim I in istotako besede z začetnim nj od besed z začetnim n, ker se topljenca smatrata za samobitna glasova.

Vsekako je napačno rabiti iz dveh črk zloženi znak za en glas, ker zavaja v napačno izreko. Zategadelj bi bilo najbolje, če bi za mehki n vzeli češki ň, N, za mehki I pa poseben znak, n. pr. za pisavo j, L, za tisk pa j, L, kakor ga v nekaterih razpravah rabi »Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti«, n. pr. v CXXXII. knjigi v Murkovi razpravi »Prvi usporedivači sanskrita sa slovanskim jezicima« ter v Valjavčevići »Glavne točke v naglasu književne slovenštine« (namesto češkega ň je v teh razpravah rabljen nj). Enostavna črka za topljenec bi opozarjala, da je glas enoten, ter bi pripomogla k pravilni izreki, ki naj bi jo zlasti v šoli skrbno gojili. Dober pripomoček za to bi bile pravilno govornjene besede in reki s topljenimi glasovi. Ujeti na gramofonski valjec, pri čemer bi se točno označilo, kako je rabiti govorila.

Fr. Štupar.